

Õiguskantsler

Teie 01.11.2015 nr

Meie 15.12.2015 nr 6-1/151509/1505553

Vanglas töötatud aja arvestamine pensionistaaži omandamisel

Pöördusite õiguskantsleri poole küsimusega, miks ei lähe vanglas töötatud aeg arvesse pensionistaaži omandamisel, mis on omakorda aluseks vanaduspensioni ja töövõimetuspensioni määramisel. Pidasite sellist olukorda ebaõiglaseks ja palusite õiguskantsleri abi probleemi lahendamisel.

Olen seisukohal, et regulatsiooni, mis ei arvesta vanglas töötatud aega pensionistaaži hulka, ei saa pidada põhiseadusevastaseks. Selgitan lähemalt.

Kinnipeetavad ei panusta pensionisüsteemi. Seda ka siis mitte, kui nad vanglas töötavad, sest vanglas töötamisega teenitud summadelt ei maksta sotsiaalmaksu ([sotsiaalmaksu seaduse](#) § 3 punkt 8). Sotsiaalmaksu maksmine on aga otseselt seotud pensionikindlustustaaži tekkimisega.¹

Võib arvata, et kinnipeetavate töötamist ei ole lülitatud pensionikindlustussüsteemi kinnipeetavate töö eripärast tulenevalt. Kinnipeetava töö peamine eesmärk on tööharjumuse tekitamine, mistõttu erineb kinnipeetava töö tavapärasest tööst töötamise regulaarsuse ja kestuse poolest. Seda arvestades ei ole ka vanglas töötamise eest ette nähtud tasu nii suur, et sellelt oleks võimalik maksta sotsiaalmaksu sellises ulatuses, mis oleks võrreldav tavapärase töötamisega. Sotsiaalmaksu maksmine vähemalt minimaalses määras on aga vajalik selleks, et tagada pensionisüsteemi piisav rahastamine ning tasakaal pensionisüsteemi panustamise ja sealt saadava hüve ehk pensioni vahel.

Vanglas viibimine ei välista iseenesest vanaduspensioni saamist, mille eelduseks on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži ([riikliku pensionikindlustuse seaduse](#) § 7 lõike 1 punkt 2). Vanaduspensioni saamiseks vajaliku pensionistaaži võis isik koguda enne vanglasse sattumist töötades ja saab seda edasi koguda pärast vanglast vabanemist töötades.

Pensionist ei ole siiski ilma jäetud need pensioniikka jõudnud ja vanglast vabanenud isikud, kes ei ole jõudnud omandada vanaduspensioni saamiseks vajalikku pensionistaaži. Sellistel isikutel on õigus rahvapensionile ([riikliku pensionikindlustuse seaduse](#) § 22).

¹ Üks aasta pensionikindlustustaaži arvestatakse pensionikindlustatule, kelle eest on vastavalt sotsiaalmaksuseadusele makstud või arvestatud isikustatud sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa vähemalt töötasu alammäära aastasummal ([riikliku pensionikindlustuse seaduse](#) § 30 lõige 1). Enne 1999. aasta 1. jaanuari arvestati pensioniõiguslikku staaži, mis oli samuti seotud sotsiaalmaksu maksmisega. Selle hulka arvati tegevuse aeg, kui tööandja oli kohustatud maksma sotsiaalmaksu ([riikliku pensionikindlustuse seaduse](#) § 28 lõige 1).

Euroopa Inimõiguste Kohus leidis lahendis *Stummer vs Austria*,² et töötava kinnipeetava pensionisüsteemist välja jätmise Austrias ei olnud vastusolus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Kinnipeetava pensionisüsteemist välja jätmise eesmärgid – majandusliku efektiivsuse ja pensionisüsteemi järjepidevuse säilitamine – olid kohtu arvates põhjendatud. Lisaks olid vanglast vabanenud kinnipeetavatele ette nähtud muud sotsiaalsed tagatised.

Ka Eestis on vanglast vabanenutel kinnipeetavatel õigus mitmesugusele abile. Näiteks on pärast vanglast vabanemist isikul võimalik võtta end Eesti Töötukassas arvele töötuna ja saada töötutoetust. Seejuures näeb seadus ette olulise soodustuse vanglast vabanenud töötule võrreldes teiste töötutega: kui reeglina peab töötut töötutoetuse saamiseks olema eelnenud 12 kuu jooksul vähemalt 180 päeva töötanud, siis varasemat töötamist ei nõuta isikult, kes on töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul kandnud vähemalt 180 päeva karistust vanglas ([tööturuteenuste ja –toetuste seaduse](#) § 26 lõike 4 punkt 5). Samuti tuleb kohalikel omavalitsustel pakkuda kinnipidamiskohast vabanenutele sotsiaalhoolekandelist abi vastavalt nende vajadustele: osutada sotsiaalteenuseid, anda sotsiaaltoetusi ja vältimatut sotsiaalabi, samuti osutada abi töö leidmisel või määrata tugiisik ([sotsiaalhoolekande seaduse](#) § 28).

Praegu on pensionistaaž aluseks ka töövõimetuspensionini määramisel ([riikliku pensionikindlustuse seaduse](#) § 15). Enne püsivalt töövõimetuks tunnistamist oli isikul võimalik töötada ja sotsiaalmaksu maksmise näol pensionisüsteemi panustada, mistõttu suureneb nõutav pensionistaaž koos vanusega, mil püsiv töövõimeetus tuvastati.³ Vanaduspensionini saamiseks ei pea püsivalt töövõimetuks tunnistatud isik koguma aga 15-aastast pensionistaaži, kui isikul oli täidetud töövõimetuspensionini saamiseks vanusele vastav pensionistaaž. Siis viiakse see isik ilma tema avalduseta üle vanaduspensionile ([riikliku pensionikindlustuse seaduse](#) § 19 lõige 1).

Peatselt jõustuv (01.07.2016) töövõimereform näeb ette olulised muudatused vähenenud töövõimega isikutele. Uue skeemi järgi⁴ asendatakse töövõimetuspension töövõimetoetusega. Selleks hinnatakse uuesti ka nende isikute töövõimet, kellel on juba varasema süsteemi järgi püsiv töövõimeetus tuvastatud. Töövõime hindamise tulemusena ei tuvastata enam töövõimeetuse protsenti, vaid tuvastatakse, kas inimene on töövõimeline, kas tal on säilinud osaline töövõime või puudub tal töövõime täielikult. Töövõimetoetust saavad nii puuduva töövõimega kui osalise töövõimega isikud, ent osalise töövõimega inimesed peavad toetuse saamiseks ka töötama või tööd otsima. Töövõimetoetuse saamise õigus ega selle suurus ei sõltu edaspidi enam pensionistaažist.

Loodan, et antud selgitustest on Teile abi.

Lugupidamisega

Ülle Madise

Angelika Sarapuu 693 8427
Angelika.Sarapuu@oiguskantsler.ee

² EIK 07.07.2011 [otsus](#) kaebuses nr 37452/02.

³ Näiteks isikul, kelle töövõimeetus tuvastati 24-aastaselt, staažinõuet ei ole, kuid kui töövõimeetus tuvastati 29- kuni 30-aastaselt, peab töövõimetuspensionini määramiseks olema omandatud pensionistaaži vähemalt kolm aastat.

⁴ Selgituste aluseks on Sotsiaalministeeriumi veebilehel avaldatud [teave](#) töövõimereformi kohta ja töövõimetoetuse seaduse eelnõu [seletuskiri](#).